

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

B MARKETING E INNOVATSIYA D I BIZNES S RAQAMLI MARKETING V D ELEKTRON TIJORAT

№2-SON

2025-YIL, FEVRAL

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

OPEN ACCESS

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketingjournalbot](https://t.me/tidiumarketingjournal)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tidiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NaMTI Marketing kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortqimrziyevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig'i;

Musyeva Shoirazimovna, i.f.n., SamSI Marketing kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU Innovatsion menejment kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU Axborot texnologiyalari kafedrasini katta o'qituvchisi;

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti;

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, Yashil iqtisodiyot kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasini professori

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasini mudiri

Jumaev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti “Menejment va marketing” kafedrasini mudiri

Elektron nashr 609 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 28-fevralda ruxsat etildi

HAMKORLARIMIZ:

1. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
2. “O'zto'qimachilik sanoat” uyushmasi

MUNDARIJA

AHOLI O'RTASIDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISHNING AHAMIYATI	7
Nazarova Ra'no Rustamovna	
INTEGRATING UZBEKISTAN STATE BUDGET STRATEGIES WITH FINANCIAL LITERACY FOR ECONOMIC PROSPERITY	17
Nazarova Rano Rustamovna, Jamolov Bejan Xurshidovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL LOGISTIKANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	26
Karrieva Yakutjan Karimovna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINI HUDUDIY STATISTIK GURUHLASH	33
Akbarova Barno Shuxratovna	
KORXONALARDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONI: RAQAMLI MARKETING VOSITALARINI INTEGRATSIYA QILISH VA SAMARADORLIKNI BAHOLASH USULLARI ..	40
Amonov Mirzohid Tuymuratovich	
JIZZAX VILOYATI FERMER XO'JALIKLARI FAOLIYATINING STATISTIK TADQIQI	47
Ayubjonov Abbas Xosilovich, Ratayev Faxriddin Irismatovich	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYALARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI.....	58
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, Najmiddinov Sherzod Qiyomiddin o'g'li	
KAMBAG'ALLIK DARAJASINI QISQARTIRISHGA YO'NALTIRILGAN OILAVIY TADBIRKORLIKDA INSON IMKONIYATLARIGA YONDASHUVI	65
Ernazarova Nilufar Nozimjonovna	
IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHIDA SANOAT KORXONALARINING O'RNI VA IQTISODIY FAOLIYATINING STATISTIK TAHLILI	75
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
NEYROMARKETINGNING ZAMONAVIY REKLAMA STRATEGIYALARIGA TA'SIRI	86
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
O'ZBEKISTONDA OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA QISHLOQ HO'JALIK MAHSULOTALARI ISHLAB CHIQRISHNING AHAMIYATI	97
Masharipova Fazilat Axmedovna	
THE IMPORTANCE OF BENCHMARKING IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF MANUFACTURING ENTERPRISES.....	106
Musayeva Shoirazimovna	
KORXONALARNING FAOLIYATIDA DAROMAD VA XARAJAT HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	111
Muxibova Guli Yarkinovna, Turabekova Ominaxon Ulug'bek qizi	
TRANSPORT TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	119
Sapayev Axmed Durdibaevich	
"UNIVERSITET 4.0" MODEL: RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA UNIVERSITETLARNING RAQAMLI MARKETING YONDASHUVI	127
Xidoyatov Murod Batirovich	
TURIZM INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISH YONDASHUVLARI.....	139
Yusupova Mexribon Uktamovna	
MINTAQADA TRANSPORT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TADQIQI.....	148
Sapayev Axmed Durdibayevich	
O'ZBEKISTONDA YUK VA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	154
Anvarova Dilfuza Abdusattor qizi	

BANK XIZMATLARINING TRANSFORMATSIYASI VA MOLIYAVIY TEKNOLOGIYALARINING ROLI.....	162
Azimova Nasiba Shuxratovna	
KORXONALAR FAOLIYATIDA MEHNAT INTIZOMINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA’SIRI.....	170
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASIDA MAHALLIY BYUDJETLAR BARQARORLIGINI TA’MINLASH YO‘LLARI.....	176
Davlatov Muradbek Saparboyevich	
SIX MAIN STAGES OF THE SUPPLY PROCESS.....	183
Ergashev Jahongir Bakhodirovich	
O‘ZBEKISTONDAGI QURILISH MATERIALLARI SANOATINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	195
Igamova Shaxinya Zikrilloevna	
XALQARO SAYYOHLIK BOZORIDA IJTIMOIIY TARMOQLARDAN FOYDALANISHNING DOLZARB TENDENSIYALARI.....	202
Kasimova Zilola G‘ulomiddinova	
KORXONA IQTISODIYOTIDA EKOLOGIK BOSHQARUV TIZIMINI JORIY ETISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	210
Qodirov Abduvoxid Abdumannof o‘g‘li	
O‘ZBEKISTONDA TUROPERATORLAR FAOLIYATIDA MARKETINGNI TAKOMILLASHTIRISH	220
Qutlimurotov Fayzullo Sadulayevich	
INNOVATION MENEJMENT TAMOIYILLARI ASOSIDA KORXONALARNING BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	229
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
THE IMPORTANCE OF OPERATING EXPENSES IN MANAGEMENT COSTS	237
Turdieva Gulaida Omirbayevna, Maulenberganova Khusnida Khursand qizi	
ILM-FAN SOHASIDA BOZOR MUNOSABATLARINI TASHKIL ETISH TIZIMI VA UNI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMI.....	247
Tursunov Bekmuxammad Omonovich	
KORPORATIV BOSHQARUVNING KOMPANIYA KAPITAL QIYMATIGA TA’SIRI	255
Urinov Bobur Nasilloevich	
O‘ZBEKISTONDA MEHMONXONA XO‘JALIGI MILLIY TASNIFLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI.....	263
Xamitov Mubin Xabibjonovich	
RAQAMLI TEKNOLOGIYALARINING KO‘ZI OJIZLARNING INTELLEKTUAL FAOLIYATIDAGI O‘RNI	276
Mannopova Manzura Jamil qizi	
HUDUDLARDA ENERGIYA RESURS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY TAHLILI.....	284
Safarov Akbar Shokirovich	
TO‘QIMACHILIK KLASSTERLARIGA SINERGIYANING TA’SIRI VA UNING ELEMENTLARI	291
Tojiyev Sa’dulla Muhitdinovich	
УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИЯМИ В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ	302
Абдурахманов Зафар Мамурович	
ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	311
Карабаева Гулнора Шарафитдиновна,	

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В КИТАЕ .320	
Медынская Ирина Вильевна	
MODA INDUSTRIYASIDA NEYROMARKETINGDAN FOYDALANISH339	
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
KORXONALARNING EKSPORT SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI TAHLIL QILISH346	
Jiyamuradov Rustam Nuriddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA BIZNES MODELLARINING SHAKLLANISHI351	
Saatova Lolakhon Ergashevna	
MODA INDUSTRIYASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH IMKONIYATLARI359	
Ahmedova Rayhona Jasurbek qizi	
OLIY TA'LIM MUASSALARI BOSHQARUVINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI TAKOMILLASHTIRISH367	
Berdiyev Temurbek Maxmudullo o'g'li	
MINTAQALARDA KLASSTERLARNING TASHKILIY IQTISODIY MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH376	
Beknazarova Manzura Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARIDA BRENDNI MILLIY AN'ANALARGA MOS RAVISHDA SHAKLLANTIRISH XUSUSIYATLARI383	
Babaxodjayev Giyosiddin Nasirovich	
THE ROLE OF PROGRAMMATIC ADVERTISING IN DATA-DRIVEN MARKETING: OPTIMIZING TARGETED ADVERTISING STRATEGIES IN THE TOURISM SECTOR392	
Sodikov Mirziyo Odiljon ogli	
UMUMIY FOYDALANISHDAGI AVTOMOBIL YO'LLARINI QURISH, QAYTA QURISH ISHLARIGA XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI MABLAG'LARINI JALB QILISH400	
Pardayev Fayzulla G'affarovich	
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА407	
Гафурова Дилшода Рамазановна	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI MARKETING VOSITALARI: IJTIMOIIY MEDIA MARKETINGDAN FOYDALANISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI414	
Xamidov Obidjon Xafizovich	
Baxtiyorova Nigina Ulug'bek qizi	
KOMPANIYALAR KAPITAL AKTIVLARINI BAHOLASHNING NAZARIY JIHATLARI423	
Bunyod Usmonov Aktam o'g'li	
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ КЛАСТЕРОВ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ОБЗОР427	
Садриддинова Нигора Хусниддиновна	
ИГРЫ И ИГРОВЫЕ ЗАНЯТИЯ ПО ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ433	
Фозилова Фирангиза Комиловна	
BILIMLAR IQTISODIYOTINI SHAKLLANTIRISH SHAROITIDA TA'LIM SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI440	
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI448	
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI458	
Sodiqova Dilafruz Zohid qizi	

O'ZBEKISTONDA YASHIL MOLİYANI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA STRATEGIK YO'NALISHLARNI ANIQLASH	467
Masharipova Shahlo Adambaevna	
MOBIL ALOQA TARMOQLARINING DUNYO IQTISODIYOTIDA TUTGAN O'RNI	478
Dilafroz Aripova	
TADBIRKORLIK MUHITINI YAXSHILASHNING TASHKILY MOLİYAVIY MEXANIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.	489
Naziraliyev Diyorbek Imomali o'g'li	
SUG'URTA KOMPANIYALAR MOLİYAVIY BARQARORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI RISKLAR VA ULARNI BAHOLASH USULLARI	500
Haqberdiyev Bekzod Uktamovich	
AGROKLAUSTER TIZIMIDA QISHLOQ XO'JALIGI TARMOG'INING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MODELLARI VA ULARNI QO'LLASH STRATEGIYALARI.....	509
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich	
SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	517
Raximov Anvar Norimovich	
MOLIYA-KREDIT MEXANIZMLARI ORQALI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI RAG'BATLANTIRISH: XORIJIY MAMLAKATLARNING ILG'OR TAJRIBALARI.....	527
Ergashev Otamurod Tashtemirovich	
MUHANDISLIK TA'LIM SOHALARI TALABALARIDA TADBIRKORLIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MODEL.	536
Butayev Tuxtasin	
O'ZBEKISTONDA SOG'LIQNI SAQLASH SOHASIDAGI ASOSIY KO'RSATKICHLAR TAHLILI.....	543
Abdusattorov Sarvar Shokirovich	
АНАЛИЗ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ СЕТИ МЕТОДАМИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ.....	552
Алланиязова Айсапа Муратовна	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	564
Yadgarova Nigora Rixsulla qizi	
XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	572
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
O'ZBEKISTONDA ATMOSFERA IFLOSLANISHINI BAHOLASH VA BARQARORLIQNI TA'MINLASH YO'NALISHLARI.....	584
Xamdamov Shoh-Jaxon Raxmat o'g'li	
MOLIYAVIY XAVFLAR TASNIFINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	591
Jabborov Azamat	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR INNOVATSION BANK XIZMATLARIDAN FOYDALANISH TAJRIBALARI.....	596
Baymuratova Madina Tursunboy qizi	
IQTISODIYOTNING TARKIBIY O'ZGARISHLARINI KICHIK BIZNES TARAQQIYOTINI TA'MINLASHDAGI ROLINI BAHOLASH MASALALARI	602
Elov Olimdjon Komilovich	

KOMPANIYALAR KAPITAL AKTIVLARINI BAHOLASHNING NAZARIY JIHATLARI

Bunyod Usmonov Aktam o'g'li

TDIU, mustaqil izlanuvchi, PhD

Email: Usmanov.b.a7@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqola kapital aktivlarni baholash nazariyasi va uning asosiy yondashuvlari – Capital Asset Pricing Model (CAPM) hamda Arbitrage Pricing Theory (APT) tahlil qiladi. Kapital aktivlarni baholashning nazariy asoslari, metodologik yondashuvlari, afzallik va kamchiliklari batafsil ko'rib chiqiladi. Maqolada baholash modellari samaradorligi bo'yicha jadval va diagrammalar orqali risk, bozor sharoitlariga bog'liqlik, amaliy qo'llash imkoniyati, moslashuvchanlik va murakkablik mezonlari bo'yicha tahliliy taqqoslash taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: Kapital aktivlar, baholash nazariyasi, CAPM, APT, DCF.

Аннотация

В данной статье анализируется теория оценки капитальных активов и ее основные подходы — модель ценообразования капитальных активов (CAPM) и теория арбитражного ценообразования (APT). Подробно рассмотрены теоретические основы, методические подходы, преимущества и недостатки оценки основных средств. В статье представлено аналитическое сравнение эффективности моделей оценки с использованием таблиц и диаграмм с точки зрения риска, рыночной зависимости, практической применимости, гибкости и сложности.

Ключевые слова: Капитал активы, теория оценки, CAPM, APT, DCF.

Abstract

This article analyzes the theory of capital asset valuation and its main approaches — Capital Asset Pricing Model (CAPM) and Arbitrage Pricing Theory (APT). The theoretical foundations, methodological approaches, advantages and disadvantages of capital asset valuation are considered in detail. The article presents an analytical comparison of the effectiveness of valuation models using tables and diagrams in terms of risk, market dependence, practical applicability, flexibility and complexity.

Keywords: Capital assets, valuation theory, CAPM, APT, DCF.

KIRISH

Kapital aktivlarni baholash kompaniyaning moliyaviy holatini, aktivlarining bozordagi qiymatini aniqlash hamda investitsion qarorlar qabul qilish uchun asosiy vositalardan biridir. Zamonaviy iqtisodiy nazariyalarda kapital aktivlarni baholashning bir necha yondashuvlari mavjud bo'lib, ular klassik, neoklassik va zamonaviy moliyaviy modellarga asoslanadi. Ushbu maqolada kapital aktivlarni baholash nazariyalarining asosiy jihatlari, CAPM modeli, "arbitraj narxlash nazariyasi (APT) va boshqa bir qator baholash metodlari muhokama qilinadi. Kapital aktivlarni baholash nazariyasining asosiy tamoyillarini hisobga olgan holda ularni baholash jarayoni amalga oshi tamoyillari quyidagilardir:

- Bozor samaradorligi – Aktivlarning narxi mavjud axborot asosida shakllanadi.
- Risk va daromad o'rtasidagi bog'liqlik – Katta risk katta daromad talab qiladi.
- Diskontlash tamoyili – Kelajakdagi pul oqimlari diskont stavkasi orqali baholanadi.

- Alternativ imkoniyatlar qiymati – Har bir investitsiya imkoniyati boshqa alternativalar bilan solishtiriladi.

Kapital aktivlarni baholash jarayoni kapitalning umumiy narxini aniqlash, aktivlar rentabelligini hisoblash va kompaniyaning bozor qiymatini baholashdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Kapital aktivlarni baholashda turli xil modellarning nazariy asoslari iqtisodchi olimlar tomonidan o'rganilgan. Sharpe (1964) tomonidan ishlab chiqilgan ushbu model aktivlarning kutilayotgan daromadiga ta'sir qiluvchi asosiy omil bozor riski (beta) ekanligini ko'rsatadi. W.F.Sharpe (1964)[1] tomonidan ishlab chiqilgan Capital Asset Pricing Model (CAPM) aktivlarning risk va daromad o'rtasidagi bog'liqligini matematik formulalar yordamida ifodalaydi:

$$E(R_i) = R_f + \beta_i (E(R_m) - R_f)$$

Bu yerda:

$E(R_i)$ – Aktivning kutilayotgan daromadi,
 R_f – Xavfsiz foiz stavkasi (risk-free rate),
 β_i – Aktivning bozor riskiga bog'liqligini ifodalovchi ko'rsatkich,
 $E(R_m)$ – Bozor portfelining kutilayotgan daromadi,
 $E(R_m) - R_f$ – Bozor risk mukofoti.

Fama va French (1993, 2015) [9,10] tomonidan ishlab chiqilgan bu modellar CAPM modelining kamchiliklarini bartaraf etish uchun taklif qilingan. Ular kompaniya hajmi (SMB) va qiymat aksiyalari (HML) kabi omillarni baholashga qo'shgan. Besh omilli modelda esa rentabellik (RMW) va investitsiya darajasi (CMA) ham qo'shilgan.

Ross (1976) tomonidan ishlab chiqilgan ushbu model CAPM va Fama-French modellaridan farqli ravishda, aktivlar bahosiga ko'p omillar ta'sir qilishini ko'rsatadi. APT modeli bo'yicha aktiv bahosi quyidagi omillarga bog'liq bo'ladi: inflyatsiya, foiz stavkalari, iqtisodiy o'sish va bozor volatilligi. Stephen Ross[2] tomonidan ishlab chiqilgan APT (Arbitrage Pricing Theory) modeli CAPM modelining muqobili bo'lib, aktiv narxlari bir nechta omillarga bog'liq ekanligini ko'rsatadi:

$$E(R_i) = R_f + \sum_{j=1}^n \beta_{ij} F_j$$

Bu yerda:

F_j – Bozorga ta'sir qiluvchi fundamental omillar (inflyatsiya, foiz stavkalari, iqtisodiy o'sish),
 β_{ij} – Aktivning har bir omilga bo'lgan sezgirligi.

Iqtisodchi olim A.Damodaran[3] (2012) tomonidan ishlab chiqilgan davriy baholash yondashuvi kapital aktivlarni baholashda hisobiy yondashuvlar ham keng qoʻllaniladi:

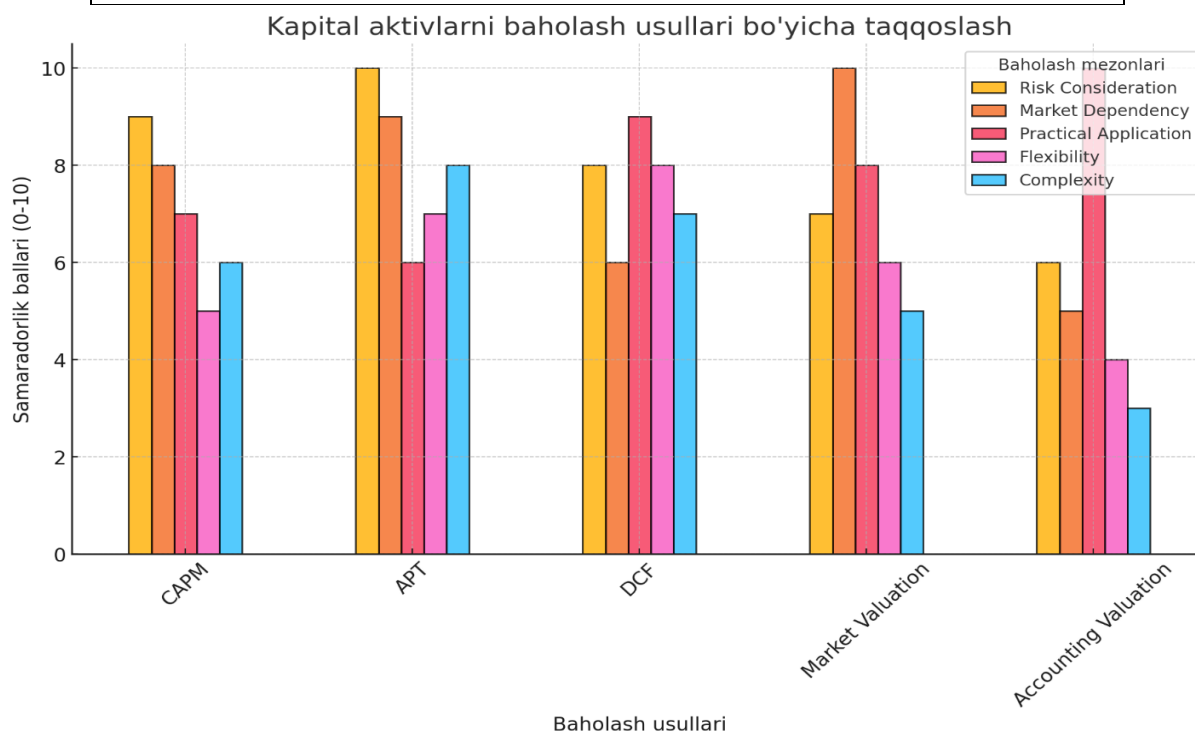
- Buxgalteriya baholash – Aktivlarning balans qiymatiga asoslanadi.
- Bozor baholash – Aktivlar bozor narxiga asoslangan holda baholanadi.
- Kelajak pul oqimlarini diskontlash (DCF) – Aktivlarning kutilayotgan kelajak qiymati hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yuqorida keltirilgan modellar asosida kapital aktivlarini baholash boʻyicha usullar taqqoslangan boʻlib, uni quyidagi 1-rasmda koʻrishimiz mumkin.

Quyidagi jadval va diagramma kapital aktivlarni baholashning asosiy usullari – CAPM, APT, DCF, Market Valuation va Accounting Valuation – ni turli mezonlar boʻyicha taqqoslaydi.

Koʻrsatkichlar	CAPM	APT
Riskni hisobga olish	9	10
Bozorga qaramlik	8	9
Amaliy dastur	7	6
Moslashuvchanlik	5	7
Murakkablik	6	8

1-rasm. Kapital aktivlarni baholashning asosiy usullarining taqqoslama farqi¹

Tahlil natijalari quyidagilardan iborat:

¹ Muallif tomonidan tuzilgan

- Riskni hisobga olish bo'yicha APT modeli eng yuqori bahoga ega (10), chunki u bir nechta omillarni inobatga oladi.
- Bozorga bog'liqlik bo'yicha Market Valuation (10) va APT (9) eng yuqori, chunki ular real bozor sharoitlariga moslashgan.
- Amaliy qo'llash imkoniyati jihatidan Accounting Valuation (10) va DCF (9) yetakchilik qiladi, chunki bu usullar moliyaviy hisobotlarda keng qo'llaniladi.
- Moslashuvchanlik bo'yicha DCF modeli (8) eng yuqori, chunki u kelajak pul oqimlarini diskontlash orqali turli sharoitlarga moslashadi.
- Murakkablik jihatidan APT (8) va DCF (7) eng murakkab modellardir, chunki ularning hisob-kitobi ko'proq ma'lumot va iqtisodiy parametrlarni talab qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kapital aktivlarni baholash kompaniyaning investitsion qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. CAPM, APT va DCF modellari kapital aktivlarni baholashning eng asosiy nazariy modellari hisoblanib, har bir model o'ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega bo'lib, kompaniyaning o'ziga xos sharoitlariga qarab tanlanishi lozim. Zamonaviy tadqiqotlar ushbu modellarning kombinatsiyasidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Sharpe, W. F. (1964). *Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium under Conditions of Risk*. Journal of Finance, 19(3), 425–442. Maqola havolasi: <https://www.jstor.org/stable/2977928>
2. *The Arbitrage Theory of Capital Asset Pricing*. Journal of Economic Theory, 13(3), 341–360. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0022053176900466>
3. Damodaran, A. (2012). *Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset*. Wiley. <https://www.wiley.com/en-us/Investment+Valuation%3A+Tools+and+Techniques+for+Determining+the+Value+of+Any+Asset%2C+3rd+Edition-p-9781118130735>
4. Usmonov, B., Tojiboeva, S., Tashbaev, B., Omanov, S. (2023). Evaluation of Capital Efficiency of Companies in the Analysis of Financial Potential (In the Case of Uzbekistan). In: Popkova, E.G., Sergi, B.S. (eds) *ESG Management of the Development of the Green Economy in Central Asia. Environmental Footprints and Eco-design of Products and Processes*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-46525-3_48
5. Усмонов, Б. (2023). ОЦЕНКА КАПИТАЛА И ЕЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ В КОМПАНИЯХ УЗБЕКИСТАНА. *Экономическое развитие и анализ*, 1(6), 86–89. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/eitt/article/view/44814>
6. Усмонов, Б. (2023). ОЦЕНКА КАПИТАЛА И ЕЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ В КОМПАНИЯХ УЗБЕКИСТАНА. *Экономическое развитие и анализ*, 1(6), 86–89. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/eitt/article/view/44814>
7. www.scopus.com
8. www.elsevier.com
9. Fama, E. F., & French, K. R. (1993). *Common risk factors in the returns on stocks and bonds*. Journal of Financial Economics, 33(1), 3-56. DOI: 10.1016/0304-405X(93)90023-5
10. Fama, E. F., & French, K. R. (2015). *A five-factor asset pricing model*. Journal of Financial Economics, 116(1), 1-22. DOI: 10.1016/j.jfineco.2014.10.010

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, fevral, 2-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: 9710. ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**